

УДК 372.881.1

СЕМАНТИЧНА СПЕЦИФІКА АНГЛІЙСЬКИХ УРБАНОНІМІВ**Борисова Т.С., к.філол.н., доцент,
Херсонський державний університет**

Статтю присвячено урбанонімам англійських міст, що тісно пов'язані з історико-культурним подіями у Великобританії. Основну увагу приділено їх семантиці, структурним особливостям та визначено найбільш вживані компоненти внутрішньоміських найменувань.

Ключові слова: лінгвокультурологія, топонімія, урбанонім.

Статья посвящена исследованию урбанонимов английских городов, которые тесно связаны с историко-культурными событиями Великой Британии. Основное внимание уделяется их семантике, структурным особенностям, а также установлению наиболее употребительных компонентов внутригородских наименований.

Ключевые слова: лингвокультурология, топонимия, урбаноним.

Borysova T.S. SEMANTIC PECULIARITIES OF ENGLISH URBANONYMS

The article is focused on the urbanonyms of London closely connected with history and culture of Great Britain. The main accent is made on their semantic and structural peculiarities and most commonly used types of inner-city components are defined.

Key words: cultural linguistics, toponymy, urbanonym.

Урбанонімічна система є перетворюючим механізмом топонімічного матеріалу відповідно до заданих параметрів, які залежать від історії розвитку топонімічних моделей.

Метою даної статті є дослідження особливостей семантики урбанонімії англійських міст. На сучасному етапі розвитку суспільства місто як найважливіший центр сучасної культури привертає велику увагу вчених різних галузей науки, серед лінгвістів необхідно визначити праці Д.І. Єрмолович, Ю.О. Карпенко, І.П. Литвина, А.М. Мезенко, В.П. Нерознак, О.В. Суперанської та ін. [4; 6; 9; 10; 11; 14]. Урбанонімія утворює відкриту систему, що включає власні імена внутрішньоміських об'єктів і входить до топонімії як її особливий розділ. Урбанонім, входячи в систему назв внутрішньоміських об'єктів, є індивідуальним найменуванням штучно створеного об'єкта. Урбанонімія неминує вбирає в себе назви фізико-географічних об'єктів міської території, мікротопоніми, гідроніми і ойконіми.

В історії міста інтерпретація просторових об'єктів здійснюється як відповідно до їх практичної значущості, так і за лінією економіки, релігії, ідеології, естетики. Урбанонім у культурі етносу виступає в якості соціального символу, залученого до кола концептів культури, сформованих масовою свідомістю його носіїв.

Географічні терміни англійської урбанонімічної системи досить численні, їх семан-

тичний діапазон доволі широкий, в офіційних джерелах використовуються як повністю, так і в скороченому варіантах.

Розглянемо значення декількох найбільш вживаних термінів.

Географічний термін *street*, будучи одним із самих ранніх за часом виникнення, бере свій початок від римського *via strata* «мощена дорога». І хоча з часом було забуто і саме ремесло мощення доріг, слово *street* залишилося і набуло нового значення – «дорога між будинками».

Alley (All) має декілька значень:

1) шлях, дорога, прохід між будинками, часто критий;

2) доріжка в саду, парку, лабіринті, серед кущів, дерев;

3) прохід між будинками, провулок, вузька вулиця; зазвичай досить широка тільки для пішоходів.

Blind Alley: вулиця, закрита з одного боку для проходу, тупик.

Approach (App) – використаний в якості географічного терміна означає не тільки під'їзд, але й прохід, дорогу до будинку, проїзд.

Етимологічно термін *goad* пов'язаний із дієсловом *to ride* (їздити верхи) [1, с. 39]. У середні віки він відносився до доріг, по яких їздили вершники. Аналіз найменувань внутрішньоміських об'єктів показав, що в центральних районах Лондона майже немає назв вулиць, які мають в якості географічного

терміна *road*, на околицях міста такі назви зустрічаються набагато частіше.

Lane – вузька дорога, зазвичай між двома рядами огорожі. Терміном *lane* в середньовічному Лондоні часто позначалася вулиця, яка була недостатньо широка для того, щоб на ній мали змогу роз'їхатися два завантажених вози [6, с. 42], наприклад: *Bell Lane*, *Artillery Lane*, *Berry Lane*.

Broadway (*B'way*) – велика, широка вулиця. Зазвичай цей географічний термін вживається в опозиції до вузької вулиці (*lane*), або до другої рядної малопрощової вулиці, або сільської дороги.

Терміни *hill* і *rise* вживаються в назвах вулиць, що збігають по схилах височини. Вулиці, розташовані в низинних місцях, мають в якості другого елемента назви слово *vale*. У найменуваннях вулиць зустрічаються терміни *yard* і *court*, які історично означали приблизно одне й те ж – огорожений відкритий простір при готелі або заїжджому дворі.

Court (*Ct*) – коротка вулиця, дорога з трьох боків оточена будинками: *They lived in Westbury Court*. При цьому *court*, що асоціюється з королівським палацом (*royal court*), вживається в назвах вулиць частіше, ніж *yard*, наприклад: *Crastock Court*, *Cranleigh Court*, *Burnham Court*, *Chepstow Court*, *Greens Court*.

Green (*Grn*). Первинне значення слова – «зелена галявина, пустир, що заріс травою», «майданчик (для ігор)»; тепер – у назвах внутрішньоміських лінійних об'єктів, наприклад: *Mabley Green*, *Etherstone Green*.

Junction (*Junct*). Раніше – перехрестя. Тепер використовується як географічний термін і позначає невелику площу [6, с. 41].

У 1661 р. після забудови Блумзбері-Сквер (*Bloomsbury Square*) в урбанонімії Лондона вперше з'явився термін *square* (квадрат, площа). Потім в якості другого елемента назв вулиць стали вживатися слова *crescent* (півколо), *circus* (коло, площа), *place* (площа), *avenue* (широка вулиця, насаджена деревами), *terrace* (безперервний ряд будинків уздовж вулиці).

Avenue (*Av*) у 1600 році зустрічається як згадка про шлях, дорога до дому, пізніше – головний під'їзд будинку, як правило, по краю насаджений деревами; з 1858 року термін отримує значення широкої вулиці, проспекту: *Northumberland Avenue leading to the Thames Embankment*. *Place* (*Pl*) – відкритий простір, квадратна площа, місце для торгівлі. У сучасній мові використовується як географічний термін для

позначення невеликої вулиці в місті, наприклад: *Redan Place*, *Bark Place*, *Caroline Place*, *Pembridge Place* [13].

Crescent (*Cres*) – термін використовується у назвах вулиць, площ, які мають форму півмісяця, півкола, наприклад: *Elfrida Crescent*, *Lawrie Park Crescent*.

Circus (*Cir*) – кругла площа з вулицями, що розходяться радіально. Вперше зафіксовано у 1772 році: *Oxford Circus*, *Regent Circus*, наприклад: *Finsbury Circus*, *Arnold Circus*, *Charleville Circus*.

Circle (*Circ*) – географічний термін, зобов'язаний своєю появою геометричному терміну «коло», з формою якого збігається цей внутрішньоміський об'єкт – кругла площа, наприклад: *Broadgate Circle*

Close (*Clo*) – огорожене місце, прилегле, наприклад, до собору; часто громадська дорога, закрита для наскрізного проходу, наприклад: *Chestnut Close*, *Marton Close*, *Adam Close*, *Byron Close*.

Cottages (*Cotts*) – квартал, декілька котеджів, об'єднаних територіально, часто використовується для позначення лінійного міського об'єкта, наприклад: *Brooklyn Cottages*, *Hiltop Cottages*, *Myrtle Cottages*.

Drive (*Dri*) – до початкового значення терміна «мощена дорога, під'їзна алея до дому» в 1816 році додалося більш загальне значення – «шлях, дорога в межах міста», наприклад: *Hall Drive*, *High Level Drive*, *Fountain Drive*.

Gardens (*Gdns*). Як правило, у множині використовується в якості географічного терміна, позначаючи «громадський парк, сад», «вулиця, насаджена деревами»; а також у назвах вулиць, розташованих уздовж бульварів, навколо скверів, наприклад: *Sussex Gardens*, *Cleveland Gardens*, *Queen's Gardens*, *Kensington Gardens* [13].

Mews (*M*). Цікава історія цього терміна, що зустрічається в назвах вулиць. У середні віки, коли соколине полювання було дуже популярним, королівські соколятні (*Royal Mews*) розташовувалися в районі нинішньої Трафальгарської площі. У XVIII столітті на їх місці були побудовані стайні, і слово стало означати «кінний двір, стайні». Пізніше цим словом почали називати не тільки стайні, але й будинки, де жили кучера. Звідси термін проник у назви вулиць (*Stratford Mews*), наприклад: *Henry Tate Mews*, *Maple Mews*, *Gleneldon Mews*.

Parade (*Pde*) вживається у значенні «громадський сад», «сквер» (вперше у 1697 році); «місце для прогулянок».

Park (Pk) – первинне значення – «закрите угіддя, призначене для полювання», пізніше набуває значення «обмежений простір у межах міста, призначений для відпочинку жителів міста». The Park (зараз – Hyde Park) в Лондоні; St-James's Park вже в XVII столітті був відомий як місце світських прогулянок, наприклад: Victoria Park, Clapton Park, Springfield Park, Home Park [13].

Terrace – «ряд (стандартних) будинків уздовж вулиці», звідси – «вулиця уздовж таких будинків». Популярний термін у назвах вулиць робочих кварталів Лондона, наприклад: Gladstone Terrace, Wooden Bridge Terrace.

У середньовічному Лондоні відрізнялися street – широкі вулиці – і lane – провулки (зараз у зовнішньому вигляді таких вулиць, як Oxford Street і Chancery Lane, ці відмінності не виявляються). Cross дійсно представляв перехрестя, Rise – підйом, Drive – проїзд для екіпажів, Gate – ворота, Gardens – сади, Market – ринкову площу, Close – тупик, Mews – стайню та ін. Ці терміни давно перестали позначати вид об'єктів і сприймаються зараз тільки як самостійні елементи, що дозволяють утворювати найменування внутрішньоміських об'єктів [6, с. 39].

Необхідно також відзначити, що сучасний стан лондонської урбанонімії регламентується законами, розробленими і прийнятими міським муніципалітетом. У документі про найменування нових внутрішньоміських об'єктів Лондона (the London Government Act 1963) такі географічні терміни, як Road, Street, Avenue, Drive, Lane, Place або Gardens, рекомендовані для утворення назв будь-яких міських об'єктів, тоді як вживання інших географічних термінів обмежене: Crescent – тільки для доріг у формі півмісяця; Close – для глухих кутів, Square – для площ у формі квадрата, Hill – для вулиць на височинах, пагорбах, Circus – для круглих площ. У найменуванні нових пішохідних вулиць мають використовуватися такі географічні терміни: Walk, Path або Way.

Основна маса назв вулиць – двоскладні. У цій групі представляється можливим виділити такі підгрупи:

1. Назви вулиць з географічними термінами, що вказують на конкретні види вулиць. Усі терміни цієї групи в різних довідниках мають певні умовні скорочення, але в мові відтворюються повністю [6, с. 35].

Конкретизація відбувається: за формою: *Circus (Cir)*, *Circle (Circ)*, *Close (Clo)*, *Court*

(Ct), *Crescent (Cres)*, *Square (Sq)*, *Yard (Yd)*: *Axe Court*, *Beaconsfield Close*, *Grosvenor Square*, *Grosvenor Crescent*, *Oxford Square*; за місцем розташування: *Embankment (Embkmt)*: *Victoria Embankment*; за призначенням: *Arcade (Arc)*: *Barkers Arcade*; за величиною: *Alley (All)*, *Avenue (Av)*, *Lane (La)*, *Street (St)*: *Baythorne Street*, *Batten Street*, *Beacontree Avenue*, *Back Lane*, *Grosvenor Street*, *Skinner Street*, *Pottery Lane*, *Apothecary Street*, *Hosier Lane*, *Carter Lane*, *Pepper Alley*, *St Michael's Alley*.

Територіально такі назви зустрічаються по всьому Лондону, але особливо численні у центрі, де складають більшість.

2. Назви вулиць з географічними термінами, що мають значення «проїзд, під'їзд, шлях, сторона» без конкретизації по формі. Частина термінів цієї підгрупи мають загальноприйняті скорочення, а частина – ні, але при вимові вони всі відтворюються повністю: *Approach (App)*, *Drive (Dri)*, *Parade (Pde)*, *Place (Pl)*, *Road (Rd)*, *Walk (Wlk)*, *Passage (Pas)*, *End*, *Row*, *Side*, *Path*, *Ride*, *Way*: *Grosvenor Road*, *Grosvenor Place*, *Rigg Approach*, *Martin Drive*, *North End*, *Angel Passage*, *Capstan Ride*, *West Side*, *Pine Walk*, *Richmond Road*, *Woodland Approach*, *Aynscombe Path*, *Portswood* [1, с. 31].

Назви даної підгрупи завдяки внутрішній формі географічного терміна вказують на те, що це якась вулиця. Сам термін співвідноситься з поняттям «вулиця», хоча і не так яскраво, як терміни першої підгрупи. Перший елемент назви може бути характеристикою вулиці, конкретна співвіднесеність якої залежить від прозорості мотивування. Ці назви розташовуються порівняно рівномірно по всій карті міста.

3. Назви з географічними термінами зі значенням «об'єкт місцевості». Частина термінів цієї підгрупи має загальноприйняті скорочення, частина не скорочується, але в мові всі відтворюються повністю: *Cross*, *Inn*, *Quay*, *Wall*, *Wharf*, *Bridge (Bri)*, *Buildings (Bids)*, *Cottages (Cotts)*, *Estate (Est)*, *Gate (Ga)*, *Manor (Mnr)*, *Mews (M)*, *Market (Mkt)*, *Terrace (Ter)*, *Villas (Vs)*: *Grosvenor Gate*, *Prospect Terrace*, *Aldis Mews*, *Aldrich Terrace*, *Alexander Mews*, *Alexandra Cottages* [1, с. 32].

Значення даного типу географічного терміна сигналізують, скоріше, не про наявність вулиці, а лише про певного типу об'єктів, в основному міської місцевості – житлових будинків, ринків, воріт та ін., але внаслідок поширеності цього виду назв, носію мови вони розкриваються як вулиці, особливо за наявності у нього певних фонових знань.

Назви даної підгрупи зустрічаються по всьому Лондону, але в основному не в центрі. Кількість їх не велика.

4. Назви вулиць з географічним терміном, який має значення «рельєф, ділянка місцевості» та належить до нейтрального шару лексики. Більшість із них не скорочуються при написанні. У вимові всі відтворюються повністю. До цієї підгрупи належать: *Acre, Bank, Chase, Gardens (Gdns.), Grove (Gro.), Copse, Croft, Field, Ground, Hill, Heights, Lawn, Park (Pk), Rise, View, Wood: Long Acre, Tarn Bank, Park Chase, Sudbury Croft, Clayton Field, Strutton Ground, Durham Rise, Highland Croft, Hogarth Gardens, Stamford Hill, Oakwood View.*

Назви вулиць, що входять до складу цієї підгрупи, своїми другими елементами співвідносяться з ділянкою місцевості або рельєфу, по якому проходить вулиця. Переважна більшість внутрішньоміських об'єктів, назва яких утворена за допомогою географічних термінів цієї групи, розташовані далеко від центру. У такому випадку назва нерідко співвідноситься з денотатом і є вмотивованою. Географічні терміни *Hill* і *Rise*, а також *Gardens* і *Grove* зустрічаються іноді і в центрі, але, як правило, на місцевості, де проходить вулиця, немає ні садів, ні гаїв [6, с. 40].

5. Назва вулиць з географічними термінами із загальним значенням «рельєф, ділянка місцевості», які належать до архаїчного шару лексики. Жоден з них не має скорочення при написанні. До цієї підгрупи належать: *Combe/Coombe, Dale, Dene, Garth, Lea, Link, Mead, Strand, Vale: Pine Coombe, Foxes Dale, Martin Dene, Wilthy Mead, Lullington Garth, Ryecotes Mead, Brookland Garth, Broadhead Strand* [1, с. 34].

Назви вулиць у даному випадку – мовні знаки-вказівники, що знаходяться на шляху

до затемнення значення апелятивів, які мотивують назву. Внаслідок того, що ці ж географічні терміни зустрічаються і в ойконімах, такі назви вулиць за звучанням і графічно наближаються до назв дрібних населених пунктів: *North Leigh, Dinting Vale*. Лише відносна частотність вживання географічних термінів у назвах вулиць і конкретний екстралінгвістичний контекст (наприклад, адреса на конверті) дають вказівку на те, що це – вулиця.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беленькая В.Д. Очерки англоязычной топонимики : [учебное пособие] / В.Д. Беленькая. – М., «Высшая школа», 1977. – 227 с.
2. Беленькая В. Д. Топонимы в составе лексической системы языка / В.Д. Беленькая. – М., 1969. – 186 с.
3. Березович Е.Л. Русская топонимия в типологическом аспекте / Е.Л. Березович. – Екатеринбург, 2000. – 411 с.
4. Ермолович Д.И. Имена собственные на стыке языков и культур / Д.И. Ермолович. – М. : Валент, 2001. – 200 с.
5. Карпенко Ю.А. Русская ономастика / Ю.А. Карпенко. – Одесса : ОГУ, 1984. – 186 с.
6. Леонович О. А. Очерки английской ономастики / О.А. Леонович. – М., 1994. – 120 с.
7. Литвин И.П. О традиции в географических названиях / И.П. Литвин. – М. : Наука, 1989. – 212 с.
8. Мезенко А. М. Урбанонимия Белоруссии / А.М. Мезенко : автореф. дисс. ... докт. филол. наук. – Минск, 1991. – 35 с.
9. Нерознак В.П. Ономастика как составная часть лингвокультурологии / В.П. Нерознак // Ономастика Поволжья. – Волгоград, 1995. – С. 4–5.
10. Суперанская А.В. Социальность географических названий и переименования/ А.В. Суперанская // Центральночерноземная деревня: история и современность : тез. докл. и сообщ. – М., 1992. – С. 105–108.
11. Smith A. Dictionary of City of London Street Names / A. Smith. – L.: 1972. – 378 p.
12. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://bestmaps.ru/goroda/london>.